

Aia kujundamise teejuht.

Aia kujundamine - seda võib võtta kui protsessi või teekonda, mis sisaldab endas palju erinevaid tegevusi. Lõpptulemusena hästi funktsioneeriva ja meeldiva kujunduse tegemine vajab põhjalikku ettevalmistust, hoolikat läbimõtlust, head koostööd nende vahel, kes seal igapäevaselt elavad. Aiakujundaja kasutamisel on vaja ka väga head koostööd kujundaja ning elanike vahel.

Järgnevast jutust saab aimu töö käigust ja järjekorrast, kõigest sellest, mis oleks vaja teha enne, kui labida saab mulda lüüa ja imekaunid põõsad aiandist koju tuua.

Ära alusta aiandisse minemisest ja ilusate taimede ostmisest, ära alusta kusgil nähtud aia enda hoovi kopeerimisest, ega ka lihtsalt muru rajamisest. Tihti aga kipuvad asjad just sellises järjekorras juhtuma.

Sina oled otsustanud aia kujundada professionaalse aiakujundaja abiga. Pead arvestama, et hea ja sinu vajadustega kooskõlas kujunduslahenduse saad tihedas ja sõbralikus koostöös, kus jagad aiakujundajaga oma kõiki soove, mõtteid ja unistusi. Mõtled kaasa kogu protsessi vältel, õppides usaldama ja vaagima ka selliseid ideid, millest enne ei osanudki unistada. Just koostöös sünnivad kõige paremad lahendused. Kuid elama hakkad seal aias ju ikkagi sina ise. Samas on oluline, et jätad tööprotsessi jooksul kujundajale piisavalt ruumi ja võimalust oma kogemuste ja loomingu jagamiseks ning edasiandmiseks.

Uuri ka aiakujundaja käest tema harjumuspärase tööprotsessi kohta ja saage paremini tuttavaks. See on kõige kindlam viis lõpetada hea tulemusega. Kuid vahel võib juhtuda ka nii nagu elus, et kõik inimesed lihtsalt ei sobi omavahel. Hea on, kui see selgub planeerimise algusjärgus. Kindlasti ei tee ükski aiakujundaja ainult äratuntavalt ühesuguseid kujundusi, kuid nii nagu erinevatel inimestel on oma eelistused, on ka aiakujundajatel tihti erinev käekiri ja tööprotsess. Nii, et järgnevast saad eelkõige teada, kuidas mina vaatan aia kujunduse valmimisele.

SIIN ON KIRJAS IDEAALILE LÄHEDANE AIARUUMI PLANEERIMISE PROTSESS. KUID IGA AED ON OMA VAJADUSTEGA, OMA INIMESTEGA JA OMA NÄOGA. SEEGA EI OLE OLEMAS PÄRIS ÜHESUGUST TEEKONDA AIA PLANEERIMISEL – KÕIK JÕUAVAD SINNA VEIDIKE OMAL VIISIL.

Kuidas jõuad ilusa aiani?

- 1. Aia ülevaatus, ideede ajurünnak, kokkuvõtte tähtsamatest mõtetest, soovidest, pere elukorraldusest, nende eesmärkidest, soovidest, vajadustest, võimaluste hindamine. Unistuste paberile panemine.**
- 2. Tsoneerimine, planeerimine, kujundusplaanide tegemine.**
- 3. Rajamine, ehitamine, kaevamine, taimestamine.**

Hea ja läbimõeldud aiakujundusprojekti juurde kuuluvad:

- Aia ülevaatus, olemasoleva olukorra analüüsid ja konsultatsioonid.
- Visooni loomine
- Valik eskiisplaanidest – üks kuni paar kolm erinevat lahendust kogu aiale. Illustratsioonid eskiisplaanide juurde.
- Ühe lahenduse valimine, täiustamine
- Haljastusplaani koostamine
- Taimedplaani koostamine - istutusskeemid koos taimmaterjaliga
- Vertikaalplaneerimise joonis - maapinna kõrguste planeerimine.
- Elektrilahenduse skeemid ja valgustite paiknemine.
- Kastesüsteemide lahendus (vajadusel)
- Detailijoonised, erilahendusega väikevormide ehitusjoonised, materjalide valikud.
- Materjalide kalkulatsioonid, põhiliste tööde mahud– võimalik küsida hinnapakkumisi ja päringuid.
- Seletuskiri, hooldusjuhendid, illustratsioonid.

Planeerimise algusjärgus saab lasta mõtetel vabalt lennata, laskmata ennast häirida ei majanduslikel mõtetel ega muudel raskustel. Kui kõik kõrgelennulised ideed on endast läbi lastud, siis maa peale tagasi tulles saab üle vaadata – Mis mulle meeldib ? Mis mul tegelikult vaja on ? Kuidas seda teostada?

Kolm kõige tähtsamat küsimust millele pead oskama vastata.

Mis mul olemas on ?

Mida mul vaja on ?

Mis mulle meeldib?

Koostöö elanike ja aiakujundaja vahel ongi kõige tähtsam just planeerimise algusjärgus, kus selguvad võimalused, vajadused ja meeldivused.

MIS OLEMAS ON ?

Aed või maaala kaardistatakse, teostatakse mõõtmised ja joonistatakse paberile.

Väiksemas aias saab seda teha ise. Kui on suuremad alad või keerulisemad tingimused (nt. keeruline reljeef) – tuleks kasutada spetsialistide abi, geodeetiline mõõtmine.

Olukorra ülevaatus ja hindamine. Kui oled saanud vana aia omanikuks, ära kiirusta - oota üks aasta siis on näha, mis taimed seal kasvavad, paljud taimed on nähtaval vaid osal aastast, kuid nad võivad olla vanas aias väga väärtuslikud, sest on juba aastatega olemaoleva kohaga kohanenud ning neile meeldib seal. Aias kasvavad taimed aitavad määrata mulla tüüpi ja mikrokliimat. Sul on hea jälgida läbi aasta, millised aiaosad on päikeses ja varjus, millisest suunast puhub tuul, kas tekib tuulekoridore, kas on paiku, mis on liiga avatud või varjatud. Kas aias on maaala, mis on suvel väga kuiv või kuhu talvel koguneb liiga palju vett. Nii saad jälgida, mis taimi soovid säilitada ja millest loobuda. Saad kaardistada ilusad ja inetud vaated naaberaedadesse.

Olemasolev loodusmaastik on samuti tihtipeale hoidmist väärt, esiteks saab sealt inspiratsiooni ja teiseks palju väärtuslikke andmeid millised on tingimused taimede kasvamiseks ja tunnetab paiga vaimsust ja meeleolu.

Aed sobitub oma kohale maastikus, siis kui on valitud taimed, mis sobivad antud pinnasega ja valgustingimustega ning ei mõju keskkonnas võõralt. Kui kõike muuta kardinaalselt, siis on aias hullupööra tööd ja tegemist, sest siis on kogu aeg vaja hoolitseda, et ebaloomulikuks muudetud tingimused tagasi ei muutuks ... ja see on keeruline. Kohe kõike hävitades muutub paiga vaim ja meeleolu.

Aed ei pea olema igavesti ühesugune. Aed areneb aastaegadega ja aastatega - nii et on kogu aeg muutumises. Lisaks sellele muutuvad ka inimesed, muutuvad nende vajadused ja meeleolud. See mis oli eile veel rahuldust pakkuv võib täna häirida. Tee aed ringi just nii nagu sulle meeldib.

Ülevaatus ja analüüs.

Krundi asukoht, olemasolevad ja eeldused:

Esteetiline hinnang:

- vaated, taustad (head, halvad vaated)
- olemasoleva taimestiku hinnang
- olemasolev arhitektuur ja eelnevalt teostatud maastikujundus
- naaberalade arhitektuur ja maastikujundus

Objektiivne hinnang:

- Ruumiline orientatsioon
    - ilmakaarte paiknemine
    - ruumiline lahendus
    - paiknemine ümbritsevate alade suhtes, lähedaolevad tänavad jne.
  - Kliimaatilised tingimused
    - päikese liikumine päevases ja aastases tsüklis, päikesealad ja varjualad, poolvarju – ja täispäikese alad.
    - varjud suurtest puudest
    - valdavate tuulte suunad, tuulised alad, tuulevaiksed alad, keerised ja tuulekoridorid.
- niiskustingimused, kohad - kuhu kogunevad sademed.
- soojustingimused - soojad, tuulevarjulised, külmalohu jne. 'alad.

Võib koostada oma aia mikrokliimakaardi, koos soojemate aladega lõunapoolsete päikesepaisteliste ja tuulevaiksete seinte ääres ning külmemate kohtadega põhjapoolsetele tuultele avatud, varjulisemates kohtades.

- öökülm - jälgige öökülmasid oma krundil ja märkige üles kõige külmemad kohad, suhteliselt soojad kohad ja külmataskud. Öökülma tugevus ühes aias võib kõikuda mitme kraadi võrra mõnemeetriste vahemaade järel. Mida paremini oma aia temperatuuri erinevusi tunnete, seda paremini ja asjatundlikumalt saate valida taimi oma aeda.

- Füüsilised tingimused
  - reljeef, kalded, tasapinnad
  - pinnaseomadused, pinnakatted, mullastik. Suuremal krundil võib leiduda kohti, lohud või kõrgemad alad, kus nii mulla tüüp, kui ka happesus erinevad muust aiast.
  - vesi, veekogude olemasolu ja paiknemine
  - liigvesi talvel ja kevadel, lumehangede kohad talvel
  - veerežiim- kuivenduse, niisutuse vajadus
  - ökoloogilised tingimused (vaadeldakse eelkõige taimede seisukohalt)
  - saastatuse määr ja saasteallikate paiknemine

- teedevõrgustik ja liikumissuunad
  - teede hierarhia
  - juurdepääsuteed, väravad
  - olemasolevad teed
  - inimeste ja transpordi põhilised liikumissuunad ja intensiivsus
  - stiihhiliselt tekkinud jalgrajad
  - kasutajaskond ning kasutamise intensiivsus
- naaberalade kasutamine ja ruumiline paiknemine
  - kus on tänav või kus on vaiksemad nurgad
  - naabruses asuvad ehitised
  - naabrite põhilised tegevuskohad
  - müra
  - vaated naabrite õuedesse
  - kuhu avanevad vaated aknast

Ülesanne: mis olemas on ?

Olemasoleva olukorra kaardistamine – milline on aed praegu, mis olemas on ?

Märgitakse peale kõik ehitised, olemasolevad puud ja rajatised, kõik need mis peavad jääma, mida kõrvaldada ega muuta ei saa.

Vastavalt krundi suurusele ja iseloomule ja tellijale valitakse mõõtkava ja joonis vormistatakse paberile käsitsi või kujundatakse arvutiprogrammiga.

Nüüd on olemas vastus küsimusele, mis on olemas?

MIDA VAJA ON ?

Aias ei saa nõustuda ainult iluga, aiad peaksid olema ka otstarbekad ja maksimaalselt kasutatavad, et saaks viibida rohkem värskes õhus. Mugav on aias istuda soojadel päikesepaistelisel, nõrga tuulega päevadel, kui õhutemperatuur on soe - rohkem, kui 15 kraadi. Kuid midagi pole teha, et tavaliselt on neid päevi Eestis umbes 50 ringis või õige natuke rohkem. Seega on mugava aiaelu periood aasta lõikes üsna lühike. Tunduvalt saab mõjutada õuesolekut sobiva kujundusega. Puud, põõsad, hekid, tuulekaitsemüürid, klaasseinad, võrestikud, varjatud istumiskohad, terrassid, kaminad ja lõkkeplatsid – need kõik on täiendused millega saab aias mugavat oleku aega pikendada.

Mida väiksem on aed või maaala maja ümber, seda rohkem kooskõlas peaks olema maja ja aed. Seda enam on hea, kui nad sobivad teineteisega nii kujunduselt kui ka materjalidelt. Mida lihtsam on maja arhitektuur, seda vabam ja lihtsam ja looduslähedasem saab olla ka aed. Esinduslik elamu vajab enda ümber ka esinduslikumat aeda ja kujundust. Üksikud aiaosad peavad omavahel liituma loogilistes seostes. Üleliigne detailide kuhjamine ei mõju koosmõjule hästi. Aed peab ümbruse meeleolu endas edasi kandma.

Vaatame aeda ka selle pilguga, kas pinnas vajab parandamist? Kas kasvavad taimed on terved ning kasvavad lopsakalt? Kui ei siis millised taimed välja vahetada?

Kas osa taimi võib vajada tõsisemat hooldust, lõikamist, jagamist? Millal saab erinevaid asju teha?

Käime läbi kõik mõtted uute liikumisteede, platside ja väljakute, teemaaedade ja igapäevase õueelu vajaduste kohta. Illustratiivsed unistused, sketšid, visandid ideedest ja meeleoludest. Abiks on fotod, mis annavad edasi koha või paiga meeleolu ja sinna soovitavaid asju ja tegevusi. Hea mõte on väike inspiratsioonitahvel.

Tavaliselt ei mahu kõik mõtted korraga ära ühele visandile. Seepärast joonistavad ka aiakujundajad tihti mitmeid erinevaid versioone ja lahendusi.

Ülesanne: mida vaja on ?

Koostöös tuleb leida vastused järgmistele küsimustele ja teha nimekiri asjadest mida tahaks aias näha. Pane kirja kõik soovid, ka pereliikmete soovid.

- mida sa tahaksid aias teha
- lapsed – mida nemad tahaksid aias teha
- harrastused
- lemmikloom, temaga mängimine
- kas on vaja piiret, väravat
- ehitised, terrass
- autode parkimine
- kompost
- viljapuud ja marjapõõsad
- pesukuivatus
- prügi, küttepuud
- muru
- kastmise organiseerimine (vajadusel)
- ões kohvi joomine, toidu valmistamine, välikamin, grill, suitsuahi, väliköök
- lõkkeplats
- ujumisbassein
- taimede kasvatamine või kolleksioneerimine
- köögiviljaaed
- ürdiaed
- jm.

MIS MULLE MEELDIB ?

Ideaalne aed rahuldab just sinu vajadusi ja peegeldab koos elavate inimeste maitset ning meeleolusid. See, mis on ühe jaoks täiuslik ei pruugi olla täiuslik sinu jaoks. Leia enda jaoks õige ja vii see ka ellu.

Kui vaatad aknast õue, kas tunned rõõmu ja rahulolu? Või oled hoopis häiritud ja tahaksid midagi kohe ümber teha? Kas oled alles kolinud või saanud aiaomanikuks ja siis taipad, et see aed ei vasta sinu maitsele ja vajadustele?

Uue ja vana sidumine annab häid tulemusi. Eriti austusega tuleks suhtuda vanadesse puudesse ja kaua kasvanud ning väljakujunenud kooslustesse. Kohe kõike hävitades muutub paiga vaim ja meeleolu. Kaob ära see miski, mis alati vanades kohtades juba olemas on.

Mis see on mis meeldib? Mida paremini tead, milline on unistuste aed ja mida rohkem suudad seda endale ette kujutada, seda paremini jõuad heale tulemusele. Aias on alati midagi tema loojast, inimeste iseloomust ja nende lemmikutest.

- Mõttele, mis tüüpi inimene oled, mis sulle meeldib toas, mis stiili kasutad riietes, milline on sinu maitse?

- Kogu ajakirjadest pilte - aedadest, mis sulle meeldivad, mis inspireerivad, mis haaravad. Meeldivaid värve, materjale, haara lennult ideid, teemadest värvidest, stiilidest, taimedest, mis võiksid sobida.
- Kirjuta üles oma lemmiktaimed, mõtle värvide ja lõhnade peale.
- Mõtle, mis on juba olemasolevas aias head ja mis ei meeldi?
- Aed on pidevas muutumises – aastaegade vaheldus toob aeda elu.
- Tunnetata, kas sinu jaoks on aias piisavalt privaatsust ja erinevaid põnevaid ruume.
- Kas aias on juba täiskasvanud puid mis annavad kolmanda, peal kohal oleva pinna mis meie olemise mõnusaks ja turvaliseks teeb?
- Kas valgustus maja juures ja terrassil on piisav ja katab ka praktilised vajadused.
- Kas tahad proovida ise taimi seemnest kasvatada? Milliseid ja kui palju?

Ülesanne: mis mulle meeldib?

Tee nimekiri asjadest, mis sulle aias meeldivad, millest oled unistanud.

MIDA MUL TEGELIKULT VAJA ON ?

Aed ei pea vastama kellegi teise ootustele, kui ainult elanike endi. Aed, selle eest hoolitsemine ja aiaga koos elamine ei pea olema ränk töö. Aed, mis on meelepärane seal elavatele inimestele, on õnnestunud.

Tüüpiliselt on vaja hästi toimivasse aeda ära mahutada palju erinevaid, funktsioone ja alasid.

TSONEERIMINE:

- Teedevõrk
  - platsid, parkla, sissepääsud
  - liikumissuunad aias
- Vaikse puhkuse tsoon
- Aktiivse puhkuse tsoon, meelelahutus
- Laste mängutsoon
- Majandusõu- -suurus, kasutamine
- Söögi kasvatamine, maitsetaimed, köögiviljad ja muu
- Auto
- Ruumiline liigendamine
  - aiaruumide asetus
  - vaatekohad, vaated, foonid
- Taimestiku tsoneerimine
  - proportsioonid
  - värvid

- ruumiline paigutus
- kliimatingimused

Mõned märksõnad, mille järgi aiaruume on hea paika panna. Aiaruume saab omavahel ühendada või just vajadusel eraldi hoida.

- privaatsus/avatus
- inimesed- lapsed- koduloomad
- liikumine- puhkus-tarbed- elamisharjumused
- terrass, siseõu, välisfuajee, puhkenurk
- sillutatud alad, käiguteed, sillad
- grilliplats, lõkkekoht
- vesi, tiik, bassein
- autod
- kuur aiatööriistade ja tarvikute jaoks.
- lillepeenrad
- kastmise süsteem, vee kogumine, voolikud
- valgustus
- kasvuhoone, tarbeaed, maitsetaimede aed
- meditatsiooni ala
- pingid
- laste mänguväljak, erinevad vahendid, liivakast, palliplats, ronimisväljak
- spetsiaalvajadused ratastool, jne
- muru
- komposti ala
- kaablid, trassid
- olemasolevad puud, põõsad, taimede emotsionaalne väärtus.

Mis mul tegelikult vaja on ?

Kui tundub, et asju on palju. Tee analüüs, küsides endalt, mis mul tegelikult vaja on? Kõrvuta neid kahte nimekirja ja kriipsuta osad mittevajalikud asjad maha.

Nüüd on hoolikalt läbi mõeldud ja tead, mida on vaja. Nüüd on vaja leida asjadele koht. Aiakujundaja ülesanne on muuhulgas vaadata kogu protsessi veidi kõrvaltvaataja ratsionaalse pilguga ja soovitada ka ratsionaalseid lahendusi emotsionaalsete unistuste kõrvale. Kogu liikumine aias ja erinevate aiaruumide kasutamine ei tohi olla üleliia keeruline või ebamugav – kuigi välimusest kaunis. Nii võivad ebamugavalt kasutatavad või liigset hoolt nõudvad tegevused ja paigad aias kasutusest välja jääda.

Ülesanne: tsoneerimine

Analüüsile järgneb kontseptsiooni väljamõtlemine, funktsionaalne tsoneerimine koos selle paberile visualiseerimisega (joonis).

Joonisel jagame aia vastavalt tegevustele, millega just seal kohas tegeleda saab. Juurde võib lisada mõningaid märksõnu, mis kannavad edasi meeolelu, mis selle kohaga tekivad. Tsoonid visandatakse esialgu suuremate ja väiksemate ringidena. Ringid (tsoonid) saad ühendada omavahel joontega (käiguteed). Tsoneerimise visandeid võib olla samuti esialgu mitu erinevat, nii saab läbi proovida ja kujutleda, milline lahendus on just sinu jaoks parim.

Järgmise tegevusena disainijoonised – eskiisid, mõtted sellest milline saab olema uus aialahendus., millest seejärel kujuneb välja sobiv aiaplaan.

TEEMAD, STIILID, VISIOON

Inspiratsiooni saab erinevatest aiastiilidest ja teemadest:

Erinevaid aiastiilide klassifikatsioone on lugematul hulgal. Aiastiilil on ka erinevad tähendused: ajalooliseks aiastiiliks peetakse juhtnööri kogumit, teoreetilist õpetust, mille järgi loodi suuremate või väiksemate erinevustega kujutluspilte. Aiastiil võib ka olla teatud kliima või maastiku omapäralt või ajaloolisele stiilile tuginev kujundusviis.

Siintoodud nimekiri ei ole lõplik ja aiuvõimalik. Neid on aga hea lugeda, et viia mõte liikuma. Vali omale kindlasti stiil või teema - lõputu segapudru ei ole hea ega maitsekas

Klassikaliste aiastiilide hulka kuuluvad nii regulaarne, kui ka vabakujuline aiastiil.

Regulaarne stiil mõjub suursuguselt ja pidulikult, kuid suured ja tömahukad on aia edasised hoolduskulud. Stiili algusaeg ulatub Egiptusesse vaaraode aega, kuid regulaarse kujunduse õitseage oli Prantsusmaal 17 sajandil, siis kui rajati pargikompleks Versailles. Stiilile on iseloomulik geomeetiline ülesehitus. Aias kasutatakse palju ehitisi, müüre, treppe, purskkaeve ja vormidesse püगतud puid, põõsaid ja hekke.

Tänapäeval kujutab endast ka suurte ajalooliste aiastiilide - renessanss ja barokkaegade kujundusvõtete kohandamist vajadustele ja võimalustele. Levinud võtted on püगतava heki, kiviäärise, püsikõrreliste või suvililledega ümbritsetud korrapärase peenrad, mis täidetakse erinevate taimedega. Korrapära rõhutamiseks kasutatakse taimedevahelise ala sillutamist kivide, killustiku või ka muru ja pinnakattetaimedega vähemkätavamatel kohtadel.

Geomeetrilise kujundusega aed rahustab närvi, rahmeldamisest väsinud inimene saab puhata, stressist vabaneda.

Vabakujuline aiastiil. Vabakujulise aia algne kontseptsioon pärineb Hiinast, seal arenesid aiad keiserlike jahiparkide juures. Hiina aiakujunduse mõjud jõudsid ka Euroopasse, kus samad põhimõtted on näha inglise aiastiilis, kus orienteerutakse loodusmaastikule. Suured murualad, suured puude ja põõsagruppidega alad ja avarad väljakud, mis on kaetud muruga vahelduvad puudesalude ja -gruppidega. Teed maastikus on looklevad ning vabakujulised.

Modernne aed, kaasaegne aed

Modernse stiili juurde kuuluvad moetaimed, moevärvid, uudsed materjalid ja erilised lahendused.

Värvilahendused on aias suure tähtsusega. Kontrastvärvid, erksad värvid, erilised materjalid.

Tihti kasutatakse voolavat vett seintelt, betoonbasseine, või kanaleid.

Aias on kindlasti trendikad taimed, Kujundus on pigem minimalistlik, kui ülepakutud.

Jaapani aed

Jaapani aia filosoofiaks on looduse kujutamine miniatuurselt. Pakkuda inimestele rahu ja vaikust aias. Meditatsiooniaed – see iseloomustab Jaapani aeda kõige paremini. Meie tänapäeva ruttavas elustiilis vajavad inimesed rahu ja eraldust pakkuvaid paiku. Jaapani aia suureks eeliseks on, et seda võib rajada väga väikesele alale. Tüüpilised jaapani aias kasutatavad materjalid on puit, bambus ja kivid. Kividel on jaapani aias täita oluline roll. Teerajad on kividest või plaatidest, tihti kasutatakse astekive, mis on kruusale või samblale paigutatud.

Kasutatakse kohalikest loodusmaastikest inspireeritud kujundustehnikaid. Maastikku kopeerides, üldistades sealt võetud motiive või olles maastiku miniversiooniks. Aias on tiigid koos ojaga, kaljud ja vonklevad teed, kirsipuud paigutuvad majast itta ja vahtrad läände, aias on alati leinapaju. Värava ette asetatakse suur kivirahn, mis takistab kurje vaimu sisenemast, sest vaimud liiguvad vaid sirgeid teid pidi aga inimene saab minna ümber kivi. Näilise loodusläheduse ja välja paistva lakoonilisuse taga on järjepidev kärpimine, kastmine, koolutamine, rohimine, kaitsmine tuule, lume päikese ja põua eest. Jaapani aiastiil on üks hooldusmahukamaid.

Traditsiooniliselt on jaapanlase koduaed väga minimalistlik ja paigutub vaid mõnele ruutmeetrile maatükile värava ja eesukse vahel. Seal on tavaliselt looduslikest kividest sillutis, sammal, kruus, mänd, bambus, kameelia, kõrreliste puhmikud. Kogu see väike aed hoitakse alati korras.

Itaalia aed

Rooma ja Toskaana renessanssaedadest inspireeritud stiil. Aedades on purskkaevud, treppojad, uhked trepistikud ja skulptuurid. Stiil on elegantne ja uhke ja alati tunneb aias ära, et see ei ole looduslik vaid inimese looming. Itaalia aeda iseloomustab sümmetrilisus, küpresside teravad tipud, pügatud loorberid ja pukspuude read. Sõnajalgadega ümbritsetud purskkaevud, palju skulptuure. Rohkelt kasutatakse taimedega kujundamises rohelist värvi, terrakotta potte, apelsini- ja sidrunipuid. Palju on näha pügatud vorme. Kujunduses on iseloomulikud kaugusesse suunatud vaated, mäed. Vesi ja roheline värv tekitavad jaheduse illusiooni Vahemere palava päikese all. Kividest või tellistest sambad ja viinamarjadega kaetud pergolad on ka Itaalia aiale iseloomulikud.

Hiina aed

Hiina keisrite aedades ja parkidest on andmeid juba 2. aastatuhandest e.m.a. Need suured aiad ulatusid sadadesse hektaritesse ja olid keeruka kujundusega ning rikkalikult taimestatud. Eeskujuks oli võetud Hiina mägist loodust. Hiinas ei olnud eesmärgiks koguda ja eksponeerida taimi nagu Euroopas. Sealne idee oli luua keskkond, mis aitaks hoida meeletu ja võimaldaks inimestel keskenduda. Hiina aed kujutab endast labürinti, mis moodustub aiaehitiste seintest, aeda ehitatud müüridest, hoolikalt valitud -üksteisega sobitatud, vastandatud kividest ning rahnudest. Aias on alati kanalid ja tiigid koos sildade ja paviljonidega. Enamus taimedel, mida aedades kasvatati on kindel koht hiina usundites ja kirjandusklassikas. Koos vee ja müüridega pidid need tekitama valguse ja varjude mängud ning siduma ümbritsevat aeda paviljonist või sillalt avaneva loodusvaatega. Kogu taimede valik ning nende paigutus pidi oma tähendusega toetama ideed aias, see omakorda kirjutati viimsitunud kujunduses väravavõlvile või paviljoni ukse kohale.

Hiina mägisest maastikus valitsevad kivid taimede üle, seega hinnati Hiina aias tuulest ja veest ajaga kulutatud pinnaga kivide ilu, valguse ja varju mängu nii kividel kui veepeegeldustes. Mõnedel taimedel on Hiina aias eriline tähelepanu – krüsanteemid, iirised, kameeliad, pojengid, bambused, kirsipuud, magnooliad, hõlmikpuud, virsikud, leinapajud.

Maakoduaed

Inspiratsiooni saadi nii taluaiast, kui ka kasutati natuke traditsioonidest ja lossiaedadest inspireeritud kujundusvõtteid, kuid kogu ilutegevus toimus aia peamise tegevuse - toidu varumise kõrvalt. Maaaed - on praktiline paik, lilled sai kasvama pista sinna vahele, kus oli vaba ruumi. Põhiliselt kasvatati peenardel neid köögi - ja juurvilju, millega sai talve üle elada. Palju kasvatati taimi segapeenardel. See stiil peidab endas nii ülevoolavat lopsakust, kui ka kasutati kujunduses

mõningaid piire, mis kõike seda küllust suutsid vaos hoida. Sillutatud teerajad lopsakate peenarde sees, madalate hekkidega mustriks maitse- ja ravimtaimede peenrad, lehtlad või kaared ronitaimedele. Tihti valmistati piirdeid ja kergemaid ehitisi, kuskilt mujalt ülejäänud materjalist – kas siis maa seest väljatulnud kividest, viljapuude okstest, lagunenu hoone tellistest või muudest kividest. Aias oli alati vihmaveetünn vee kogumiseks. Seal oli ka suurem eraldi osa õunaaia jaoks. Iluaed oli tavaliselt piiratud taraga, mis kaitses loomade eest. Vanad taluaia lilled on ikka olnud tokkroos, sõrmkübaralill, murtud süda, daalia, iiris, aster, kukekannus - mida on kasutatud kujunduses aastasadu. Aia kujundus toetub vanadele traditsioonidele. Maakoduaias ei püüta peita igapäevaselt vajaminevaid tarbeesemeid. Veetünnid, kastekannud, tööriistad...ei tehta väga suurt vahet ilu ja tarbeaia vahel. Maakoduaeda iseloomustab vaba, näiliselt veidi lohakas või juhuslik joon nii taimerühmade kujus ja paigutuses kui ka värvi ja vormi valikus, rohkelt kasutatakse maitse- ja ravimtaimi kujunduses.

Raamistutus

Seda kujundust kasutatakse väikestest siseõuedest kuni suurte parkideni välja. Raamistutusega saab anda aiale soovitud kuju ja liigenduse. Rõhutades aia pikkust või vastupidi laiust, geomeetrilist või vaba kujundust.

Raamistutus koosneb justkui taimedest astangutest – tagapool asuvad madalad puud ja kõrged põõsad nende ees ja vahel paiknevad keskmised põõsad ja kõrged püsikud. Järgmine aste aia poole on madalad põõsad ja keskmised püsikud. Kõige ette ritta peenardes madalad püsikud, roomavad põõsad ning madalad pinnakattetaimed.

Looduslikest kooslustest inspireeritud aiakujundusstiilid:

Alpiaed

Alpiaias kasvatatakse aeglase kasvuga alpitaimede kooslusi, kääbuspuid ja põõsaid, padjandeid, alpiaia püsikuid, madalaid sibullilli. Kõik alpiaia taimed vajavad head dreenaži, õhurikast mulda ja suuri kive, mille alla peita oma juuri. Peenarde pealne kiht kaetakse 2- 3 cm paksuse killustikmultšiga. Taimedel on sügav juurestik vee ja toidu hankimiseks, nad vajavad pinnalt kuiva , kuid veidi sügavamalt niisket ja jahedat mulda. Alpiaeda sobivad taimed ei talu seisvat vett, suurte puude lähedust, seisvat õhku ja rammusat, liiga tihedat mulda. Pinnas, peab olema küllalt niiske, kuid kuhu vesi pidama ei jää, koht peab olema soe ja mitte väga tuuline. Alpiaeda või sarnaseid kooslusi nimetatakse ka veel vahel rock garden, mägiaed, kaljuaed. Väiksemas mahus võib alpiaia kujundada kõrgpeenrale, kuivmüürile, kiviktaimlasse, küna või moldaiana.

Niiduaed

Niiduaiaks sobib kohandada keskmise või pigem kuivavõitu mullastikuga kohti, eeskujuks tüüpiline metsa heinamaa oma kooslustega. Madalamate kõrreliste puhmikute vahele on külvatud suuremate laikudena tüüpilisi niidul kasvavaid taimi, karikakraid, kellukaid, kurerehasid, üheksavägiseid, äiatare.

Niiskematesse kohtadesse angervaksu, palderjane, tarnu. Kevadisteks silmarõõmudeks lumikellakesi, krookusi, varsakapju, nurmenukke, ülaseid.

Nõmmeaed

Nõmmeaeda saab rajada happelise reaktsiooniga mullale (ph 4- 6,5) või toitainetevaesele liiv, saviliiv, või turbamullaga alale, mis on kuiv kuni parasniiske.

Koht peaks olema valge või poolvarjuline ja pigem veidi tuuline. Et pinnas saaks parajalt hapu ja seoks paremini vett segatakse mulda 10 – 20 cm paksune freesturba kiht. Hiljem multšitakse ka taimede vahed turbakompostiga, okasmetsa kõdumaterjaliga või mõne muu happelise materjaliga.

Nõmmeaia kodumaiseks näidiseks on ohtra kanarbikuga kaetud hõre nõmmemännik. Juurde sobivad eerikad ja teised kanarbikulised, samblad ja samblikud. Rododendronitest võiks kasutada madalamaid sorte ja väiksemate lehtedega liike. Puudest on nõmmeaias iseloomulikud männid,

kadakad, jt okaspuude vormid. Lehtpõõsaid on koosluses vähe, kui kibuvitsad, pargiroosid, põõsamaranad, kukerpuud, kikkapuud, leetpõõsad, tuhkpuud sobivad samuti nõmmeaeda. Puude ja põõsate kavandamisel tuleb olla pigem tagasihoidlik, sest nõmmeaiad on üldiselt lagedamapoolsed alad.

Stepiaed

Looduslik rohtlaaed e. 'stepp on rammusa mullaga lage väli, mida katab kõrge rohuvaip. Niiskele ja lühikesel kevadele järgneb stepis tavaliselt kuum ja põuane suvi. Stepiaia rajamiseks sobib hästi lage ja tuuline koht. Mullastik on kiiresti kuivav, kuid rammusamapoolne. Niisuguste tingimustega alale saab istutada põuakindlaid sibullilli ja ohtralt kõrrelisi. Selle koosluse juurde sobivad ka paljud püsililled ja suvised sibullilled - liiliad ja laugud, sügiskrookused ning sügislilled.

Suurtele pindadele istutatakse või külvatakse madalaid kõrrelisi mida ei niideta nagu muru. Rohtlaaeda sobivadki taimed, mis nõuavad vähest hooldust ja kannatavad põuda.

Luiteaed

Kui krundi loomulikuks pinnaseks on peenike tuiskliiv, siis kindla peale on seal kasvatada raskem m nõudlikumaid taimi ja luiteaed on hea lahendus. Kõrgemateks rinneteks - puud ja põõsad valitakse väheviljakale pinnasele kõige põuakindlamad ja sügava juurestikuga taimed.

Sobivad taimed on mägimännid, harilik mänd, kibuvits, leetpõõsas, osad pajud, kibuvitsad. Puude ja põõsaste jaoks istutusauk täidetakse istutamise ajal korraliku mullaga. Hiljem, kui taimed on juba juurdunud, suuremaks kasvanud, siis ajapikku pinnased segunevad ja vähenõudlikud taimed kohanevad nende tingimustega.

Paljusid taimi saab kohale külvata – paljud kõrrelised, merikannid, kilbirohud. Kõige parem on külvata hilissügisel – siis taimed tärgavad kevadel kohe pärast lume sulamist ja jõuavad juurduda enne kõige kuumemat ja põuasemat suveperioodi.

Hästi sobivad taimed: liivatee, kuldkann, karukell, aruheinad, haguheinad, liiv – vareskaer, harilik luitekaer- tervete aimede istutamise asemel või istutada ka risoomitükke. Maaaluste risoomidega taimed laiendavad aja jooksul kiiresti oma kasvuala. Hariliku kukeharja paljundatakse varretükke niiskele tasaseks rehitsetud liivale külvates.

Veeaed

Vees ja märjas või liigniiskes pinnases kasvavatest taimedest saab kujundada väiksema või suurema veekoguga aia. Et veeaiat uhkuseks olev tiik või basseini mõjuks loomulikult on kõige soodsam ära kasutada, kui kuskilt krundilt voolab läbi oja või kraav või ala on looduslikult liigniiskes või märjas kohas. Niisuguses kohas saab kohalike olude vastu võitlemata ja kuivendamata luua ilusa ja loomuliku veeaiat lahenduse, kus säilib koha meeleolu ja veeaiat taimede jaoks on ära kasutatud sobivad looduslikud tingimused.

Väiksemas aias saab veeaiaks kujundada veetaimedega asustatud anumad, tünnid, vannid, suured aiavaasid või kunstlikult ehitatud väikesed tiigid.

Metsaaed

Metsaia rajamist võiksime kaaluda, kui krunt ja maja on metsaalal. Peaks püüdma säilitada niipalju, kui võimalik juba olemasolevast looduslikust kooslusest. Taimed saavad jääda kasvama needsamad, mis juba enne aia ehitamist seal olemas olid. Aeda võib rikastada paigale sobivate uute taimedega, kõik ehitised ja teed sobitatakse keskkonda võimalikult loomulikult. Stiili olemuseks on lihtsus ja sobivus ümbritseva maastikuga. Kujuneda võib veidi metsik, kuid elamiseks ja seal elavate inimeste vajadustele sobivaks kujundatud.

Põlispuudega kaetud varjulised alad võivad hõlmata üsna suurt osa. Puude juurestik katab suure osa võra alusest ja ulatub veel kaugemalegi. Et raskeid tingimusi veidi pehmemaks tuleks valida varjutaluvaid ja vähenõudlikke taimi. Suurte puude alt raiutakse välja noorendik, puhastatakse võsast ja risust, kõrvaldatakse varjus kiduraks kasvanud hõredad põõsad. Samuti võib suurematel puudel veidi piarat alumisi oksid, et aeda pääseks rohkem valgust. Suuremas aias kujundatakse tihedamad alad vahelduvalt lagendikega, rajad on enamuses looklevad. Metsaaluses kasvavad

ronitaimed, varajased sibullilled - mis õitsevad siis kui veel puudel pole lehti – siis on neil rohkem valgust.

Teemad

Iga aiastiiliga koos saab veel valida teema, mis teeb just sinu aia erinevaks ja ainulaadseks. Kindla peale minek on on maja ja paiga meeleoluga sobiv teema. Teemad on seotud ka seal elava perekonnaga, inimeste iseloomudega. Hea aiakujundus sobitub kokku ka sellega, mis on toas. Nii kujuneb eluruumidest üks tervik ja hea ühendus sise- ja välisruumide vahel.

Teemad on seotud kliimatiliste tingimustega, aia suurusega, ümbritsevate aedadega, pererahva isiklike eelistuste ja mittemeeldimistega, perekonna vajaduste ja nõudmistega.

Teemasid mille vahel valida on palju ja siin saab igäühe fantaasia tööle hakata – võimalused on piiratud.

Mõned näited :

- Roosiaed
- Lõhnaaed
- Roheline aed
- Aiateema taimede ja materjalide värvide järgi
- Saladuste aed
- Looduslähedane aed
- Mõtiskluste aed
- Kivideaed
- Vaatluste aed

EFEKTID JA ILLUSIOONID.

Väiksemaid aedu saab kujutada suuremaks, kui nad on ja suuri aedu muuta hubastemaks.

Kujundamisel on hea hoida aiamustrid lihtsad. Maja lähedal on hea korrata hoonete arhitektuuriga sobivaid jooni. Voolavad ning laialivalguvad jooned sobituvad paremini hoonest kaugemale.

Arvesta, et erinevad vormid loovad erineva mulje ja disaini. Ümarad, kandilised kitsad, õhukesed , kõrguvad, vertikaalsed, horisontaalsed vormid – kõik annavad kujundusele erineva näo.

Efektide loomiseks aias saab kasutada ka tekstuuri.

Erineva ja vastandliku mulje ning meeleolu tekitavad: taimed suurte ja laiuvate lehtedega kõrvutades peenikeste lehtedega tihedate taimedega. Väikesed kivid või killustik – suured plaadid teeradadel. Läikivad metallsed, selged lehed - pehmed, karvased ümarad lehed – hoopis teine tunne.

Ja värv – värvi abil võib esile kutsuda väga huvitavaid efekte. Taimi võib grupeerida - harmoneeruvad värvid, vastandvärvid. Värv kasutatakse ka meeleolu loomiseks, värv mõjutab inimest miskit moodi tundma, võivad tekkida dramaatilised efektid ja kontrastid.

Alati peab arvestama, et aed on pidevas muutumises – aastaegade vaheldus toob elu kaasa, taimede kasv ja areng muudab pilti pidevalt.

Ülesanne: stiilid ja teemad.

Valime stiili ja teema, mis sobib maja, inimeste, kliima, keskkonna ja naabrusega.

ESKIISID:

Nüüd oleme jõudnud sinnamaale, et on olemas vastused küsimustele

Mis olemas on ?

Mida vaja on ?

Mis meeldib?

Ja olemas on idee, mis suunas liikuma hakata?

Ning nüüd saab hakata tegelema aiaplaani kavandamisega.

Ülesanne: eskiisid.

Erinevas stiilis või teemaga eskiislahendusi valmistab aiakujundaja ette tavaliselt paar – kolm lahendust, kus on arvestatud kõige eelnevalt loetuga. Kasutatud on erinevaid kujundusvõtteid või erinevat tsoneerimist. Nüüd on fantaasia lendamise aeg.

Eskiisid on joonistatud mõõtkavas, mille suurus oleneb tihti krundi suurusest. Väikeaedade puhul on enam levinud mõõtkavaks 1:100 le, kus 1 cm paberil vastab 1 m looduses. Eskiisidel on peal teede, platside, terrasside ja istutusalaade ligikaudsed suurused ja paiknemine. Kõige täpsema töö saab teha hea geodeetilise alusplaani peale, kus on peal kõik olemasolev ja ka maapinna õiged kõrgused.

Juurde on lisatud ideepilte või vaateid oma mõtete paremaks edasiandmiseks.

Erinevatest aiaplaanidest - ideedest saab koostöös perekonnaga valitud kõige paremini sobiv lahendus, seda veidi täiustades ja vajadusel kohandades või ümber kujundades.

Nüüd on olemas just sellele kohale ja just neile inimestele sobiv aiakujunduslahendus. Siit edasi saab liikuda täpsust nõudvate ja tehniliste ülesannete juurde. Teha vertikaalplaneerimise lahendus. Korrigeerida teede ja platside mõõtmed, lisada peenardesse taimed - teha istutusjoonis, pakkuda välja valgustuslahendus ja vajadusel kastesüsteemid. Valmivad detailijoonised ja väikevormide ehitusjoonised, materjalide valikud.

Lõplikele joonistele lisanduvad materjalide kalkulatsioonid, põhiliste tööde mahud, mille järgi on võimalik küsida hinnapakkumisi ja päringuid. Seletuskiri, hooldusjuhendid, illustratsioonid. Kogu materjal – erinevad joonised, teksti ja pildimaterjal koondatakse kokku haljastusprojektiks.

